

О‘ЗБЕКISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHNING TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI

*O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
universiteti magistratura tinglovchisi mayor Sobirov
Sobirjon Sirojiddin o‘g‘li*

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida jamoat xavfsizligi tizimining tashkiliy va huquqiy asoslari tahlil etiladi. Konstitutsiyada fuqarolarning xavfsizligini ta‘minlash davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, ichki ishlar organlari, Milliy gvardiya, Favqulodda vaziyatlar vazirligi hamda boshqa tuzilmalar faoliyatining konstitutsiyaviy va huquqiy asoslari ko‘rib chiqiladi. Maqolada so‘nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, jamoat xavfsizligini ta‘minlashda fuqarolik jamiyati institutlarining roli ham tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Konstitutsiya, jamoat xavfsizligi, huquqiy asoslar, davlat siyosati, islohotlar, fuqarolik jamiyati.

Аннотация

В данной статье анализируются организационно-правовые основы системы общественной безопасности в Республике Узбекистан. Конституция определяет обеспечение безопасности граждан как одну из важнейших функций государства. Рассматриваются конституционные и правовые основы деятельности органов внутренних дел, Национальной гвардии, Министерства по чрезвычайным ситуациям и других структур. В статье также анализируются проведенные реформы последних лет и роль институтов гражданского общества в обеспечении общественной безопасности.

Ключевые слова: Конституция, общественная безопасность, правовые основы, государственная политика, реформы, гражданское общество.

Annotation:

This article analyzes the organizational and legal foundations of the public security system in the Republic of Uzbekistan. The Constitution defines ensuring citizens' safety as one of the main duties of the state. The constitutional and legal framework of the activities of the Ministry of Internal Affairs, the National Guard, the Ministry of Emergency Situations, and other structures is examined. The article also explores recent reforms and the role of civil society institutions in ensuring public security.

Keywords: Constitution, public security, legal framework, state policy, reforms, civil society.

O'zbekiston Respublikasining 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiyasi mamlakatimizda inson huquq va erkinliklarini, tinchlik va osoyishtalikni ta'minlashning mustahkam huquqiy poydevorini yaratdi. Konstitutsiya nafaqat davlat hokimiyati tizimini, balki jamoat xavfsizligi va huquq-tartibotni ta'minlash mexanizmlarini ham belgilab berdi.

Jamoat xavfsizligi — bu jamiyatning tinch va barqaror hayotini, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan kompleks tizim bo'lib, uning samaradorligi davlatning barqarorligi va ijtimoiy farovonlik darajasini belgilaydi.

1. Jamoat xavfsizligi tushunchasi va mazmuni

Jamoat xavfsizligi — bu davlat, jamiyat va fuqarolarning huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuasidir. U jinoyatchilikka qarshi kurash, huquqbuzarliklarning oldini olish, tabiiy va texnogen xavflarni bartaraf etish, shuningdek, fuqarolarning osoyishta hayotini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Bu sohada asosiy tamoyillar — qonun ustuvorligi, insonparvarlik, fuqarolik hamkorligi va oshkoralikdir. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni, "Milliy gvardiya to'g'risida"gi Qonuni va boshqa normativ hujjatlar bu tizimning amaliy asoslarini belgilab beradi.

2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida jamoat xavfsizligi va jangovar ta'minlash tizimining o'rni

Konstitutsiyaning 14-moddasida: “Davlat ijtimoiy hayot sohalarida tartibni, qonuniylikni va jamoat xavfsizligini ta’minlaydi”, — deb belgilangan. Shuningdek, 25-moddada har bir insonning hayoti, erkinligi va xavfsizligi davlat himoyasida ekanligi ta’kidlanadi. Bu moddalarning amaliy ijrosi davlat organlarining kundalik faoliyatida namoyon bo’ladi.[1]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari, ichki ishlar, Milliy gvardiya va Favqulodda vaziyatlar tizimida qabul qilingan normativ hujjatlar ushbu konstitutsiyaviy tamoyillarni hayotga tatbiq etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi davlat suvereniteti, hududiy yaxlitlik, ijtimoiy barqarorlik va fuqarolarning xavfsizligini ta’minlashni eng oliy qadriyatlar qatoriga qo’yadi. Bu jihatdan Konstitutsiya jamoat xavfsizligini jangovar ta’minlash tizimining huquqiy poydevorini belgilab beradi.

1. Konstitutsiyada jamoat xavfsizligining konstitutsiyaviy kafolatlari

Konstitutsiyaning 14-moddasida “Davlat jamiyat hayotining barcha sohalarida qonuniylik, tartib va jamoat xavfsizligini ta’minlaydi” deb aniq ko’rsatilgan.[1]

Bu norma jamoat xavfsizligini davlat siyosatining asosiy yo’nalishlaridan biri sifatida e’tirof etadi. Shu bilan birga, bu norma davlatning barcha bo’g’inlari, shu jumladan, ichki ishlar, mudofaa, milliy xavfsizlik, gvardiya va favqulodda vaziyatlar organlari faoliyatiga bevosita konstitutsiyaviy asos yaratadi.

Konstitutsiyaning 25-moddasi esa insonning hayoti, erkinligi va xavfsizligini davlat tomonidan himoya qilinishini belgilaydi. Bu modda shaxs xavfsizligini jamoat xavfsizligining markaziy elementi sifatida mustahkamlaydi.[1]

Bundan tashqari, 52-moddada “O‘zbekiston Respublikasining Qurolli Kuchlari, boshqa harbiy tuzilmalari davlat suverenitetini, hududiy yaxlitligini va fuqarolarning tinch hayotini himoya qiladi”, — degan qoidaning mavjudligi jangovar tayyorgarlik tizimining konstitutsiyaviy asosini tashkil etadi.[1]

2. Jamoat xavfsizligini jangovar ta’minlash tizimining konstitutsiyaviy o‘rni

Jamoat xavfsizligini jangovar ta’minlash tizimi — bu O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari, Milliy gvardiya, Davlat xavfsizlik xizmati, Favqulodda vaziyatlar

vazirligi hamda boshqa maxsus tuzilmalar faoliyatini o'z ichiga olgan kompleks xavfsizlik tizimidir.

Uning maqsadi — mamlakat mudofaa salohiyatini, jamoat tartibini va ichki barqarorlikni ta'minlashdir.

Konstitutsiyaning 132-moddasida belgilanganidek, “Davlat xavfsizligini ta'minlash — O'zbekiston Respublikasining Qurolli Kuchlari, boshqa harbiy tuzilmalar hamda qonun bilan vakolat berilgan organlarning vazifasidir.”[1]

Mazkur norma jangovar tayyorgarlik tizimining nafaqat tashkiliy, balki huquqiy maqomini ham mustahkamlaydi.

Shuningdek, 133-moddada “Harbiy xizmat O'zbekiston Respublikasini himoya qilish uchun muqaddas burchdir” deb belgilangan. Bu esa har bir fuqaroning mamlakat xavfsizligiga daxldorlik hissini konstitutsiyaviy darajada mustahkamlaydi.[1]

3. Konstitutsiyaviy tamoyillar asosida tizimni tashkil etish

Jamoat xavfsizligi va jangovar ta'minlash tizimi quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

Qonun ustuvorligi – barcha xavfsizlik organlari faqat qonun bilan belgilangan vakolatlarda harakat qiladi;

Davlat boshqaruvining yagona tizimliliigi – Mudofaa, Ichki ishlar, Milliy gvardiya va FVV o'zaro muvofiqlashtirilgan tarzda faoliyat yuritadi;

Fuqarolik nazorati – xavfsizlik tuzilmalari ustidan parlament va jamoatchilik nazorati mavjud;

Inson huquqlarini himoya qilish – jamoat xavfsizligi choralari hech qachon konstitutsiyaviy huquqlarni buzmasligi kerak.

Bu tamoyillar Konstitutsiyada belgilangan asosiy prinsiplar — demokratiya, qonuniylik va insonparvarlik ruhiga to'la mos keladi.

4. Jangovar va jamoat xavfsizligi tizimining o'zaro aloqadorligi

Jamoat xavfsizligi — tinchlik davrida fuqarolarning osoyishta hayotini ta'minlash, jangovar ta'minlash tizimi esa favqulodda yoki harbiy sharoitda mamlakat

himoyasini kafolatlaydi. Bu ikki yoʻnalish bir-birini toʻldiradi va yagona milliy xavfsizlik tizimini tashkil etadi.

Masalan, Milliy gvardiya ham jamoat tartibini saqlashda, ham favqulodda holatlarda jangovar tayyorgarlikda ishtirok etadi. Ichki ishlar organlari tinchlik davrida profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirsa, favqulodda vaziyatlarda mudofaa tizimiga yordamchi kuch sifatida jalb qilinadi.

Shunday qilib, Konstitutsiya jangovar tayyorgarlik va jamoat xavfsizligini yagona tizimning ikki tarkibiy boʻlagi sifatida koʻradi.

5. Jamoat xavfsizligi tizimining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari

Jamoat xavfsizligi tizimi davlat boshqaruvi organlari, huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalar va fuqarolik jamiyati institutlarining oʻzaro hamkorligiga asoslanadi.

Asosiy subyektlar quyidagilardan iborat:

Ichki ishlar organlari — huquqbuzarliklarning oldini olish, jamoat tartibini saqlash;

Oʻzbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi — strategik obyektlar va fuqarolar xavfsizligini taʼminlash;

Favqulodda vaziyatlar vazirligi — tabiiy va texnogen ofatlarning oldini olish;

Davlat xavfsizlik xizmati — milliy xavfsizlik va terrorizmga qarshi kurash;

Fuqarolik jamiyati va mahalla institutlari — profilaktika, jamoatchilik nazorati va ijtimoiy hamkorlik.

Tizimning samarali ishlashi uchun qonunchilik asoslari, kadrlar tayyorlash tizimi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va nazorat mexanizmlarini uzluksiz takomillashtirish talab etiladi. [5]

Jamoat xavfsizligini taʼminlashning huquqiy bazasi Konstitutsiya, qonunlar, farmonlar, hukumat qarorlari va idoraviy hujjatlardan iborat. Ular tizimning vakolatlarini, masʼuliyatini va oʻzaro hamkorlik tartibini belgilaydi. Misol uchun:

Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (14-, 25-, 52-, 132-moddalar) — jamoat xavfsizligini davlatning asosiy vazifasi sifatida belgilaydi.[1]

“Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun (2016) — IIV tizimining vakolatlari va javobgarligini aniqlaydi.[2]

“Milliy gvardiya to‘g‘risida”gi Qonun (2017) — gvardiyaning jamoat xavfsizligidagi o‘rni va vazifalarini belgilaydi.[3]

“Favqulodda vaziyatlar to‘g‘risida”gi Qonun (1999, tahrirda 2021) — fuqarolarning hayoti va mulkini tabiiy ofatlardan himoya qilish tartibini belgilaydi.

Prezident farmonlari va hukumat qarorlari — jamoat xavfsizligini ta’minlash sohasidagi strategik islohotlarni belgilovchi hujjatlar (masalan, PQ-170, PF-6038).[5]

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi jamoat xavfsizligi va jangovar ta’minlash tizimining huquqiy negizini yaratgan bo‘lib, u davlat suvereniteti, xalq osoyishtaligi va hududiy yaxlitlikni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Konstitutsiyaviy tamoyillarga asoslangan bu tizim fuqarolarning tinch hayoti, davlatning mudofaa salohiyati va ijtimoiy barqarorlikning kafolatidir.

Zamonaviy sharoitda bu tizimni takomillashtirish, raqamli xavfsizlik, axborot himoyasi, terrorizm va kiberxavfga qarshi kurashish mexanizmlarini kuchaytirish O‘zbekiston Konstitutsiyasida belgilangan inson va jamiyat manfaatlarini himoya qilishning eng muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi. Demak, jamoat xavfsizligi tizimining tashkiliy-huquqiy asoslari:

Konstitutsiyaviy me’yorlar bilan belgilangan;

Maxsus qonunlar va idoraviy nizomlar bilan mustahkamlangan;

Davlat organlari va jamoatchilikning hamkorligiga tayangan;

Islohotlar va raqamlashtirish jarayonlari orqali zamonaviy shaklga keltirilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun, 2017-yil 16-sentabr.
3. “O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi to‘g‘risida”gi Qonun, 2017-yil 20-iyul.
4. Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 29-martdagi “Jamoat xavfsizligi tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ–170-son qarori.
6. www.lex.uz – normativ-huquqiy hujjatlar bazasi.
7. Xalqaro tajriba manbalari: UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) hisobotlari, 2023.
8. 2020-yil 18-noyabrda qabul qilingan “Milliy Gvardiya to‘g‘risida”gi qonunni;
9. 2018 yil 9 yanvar kunidagi “O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini to‘g‘risida” gi qonun;
10. 2019-yil 18 fevral kunidagi 522 sonli Qonuni bilan tasdiqlangan “Xavfsizlik va mudofaa sohasidagi ba’zi davlat organlari faoliyati takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” gi qonuni;